

העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

א איחוד בחידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לע"ר שמעון יהודה זצ"ל עש"ט
בן הגה"צ אברהם יעקב (וירל) זצוקלה"הלע"ר הרב יוסף זצ"ל קולמן
בן הו"מ הרב אהרן דוד זצ"ל

נפלאות מתורתך

"כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאָךְ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מִים עֲנִיֹת וְתַהֲמֹת יִצְאִים בִּקְעָה וּבְהָה אֶרֶץ חֹשֶׁה וְשִׁעָרָה וְגִפֹּן וְתֶאֱנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שָׁמֶן וּדְבַשׁ. אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכָּנָתָה תֹאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תִחָסֵר כָּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִיךָ בְּרוּל וּמִהֲרִיָּה תִחַבֵּץ נַחֲשֹׁת. וְאֶכְלָתָּ וְשִׁבְעָתָה וּבִרְכַּת אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאֶרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ." דברים ח, ז-י.

בפסוקים ידון כותבת לנו התורה הקדושה את דברי משה רבינו לכל ישראל שבחבה של הארץ הטובה והמשובחת בכל ענין ודבר, אשר ה' מביא אליה את עמו אהובו, והתורה מוסיפה לפרט את דבריו שבחיה הארץ הטובה הזו, ראשית בזמנית של המים הקיימים בה בכל מקום, אשר המה הבסיס לכל המציאות של חיי האדם ובעלי החיים ואף היכולת לגדל פירות וירקות וכל יבולי השדה שאינם אלא במקום בו המים מצויים, ועל כך כותבת התורה בשבח הארץ הטובה, כי יש בה מים בשפע רב מאוד, בכל מקום, בבקעה ואף בהר, וזרמים נחלי מים מתוקים ונובעים מאדמתה המיניית מים חיים ובראיים, כך שישנם מים בשפע רב ובזמנית מרובה המספיקים לכל הצרכים ואף לגידולי השדות.

שנית מוסיפה התורה לשבח את התוצרת של האדמה הטובה והפורה הלזו, אשר גדלים בה בשפע רב גידולי קרקע רבים והשתבחה במיוחד בשבעת המינים המהווים את הבסיס לחיי האדם וצרכיו המגוונים ואף למזון לבעלי החיים, הטח למאכל האדם, שעורה לבהמות, גפן להכין ממנו יין לשתייה ולשמחת הלב, ותאנה ורימון לתוספת האה, זיתים להדלקה ואף לטיבול המאכל, וגם תמר המתוקים מדבש לפינוקים נוספים, כך שהמתגורר בארץ הטובה הלזו יש לו כל טוב.

ושלישית מוסיפה התורה וכותבת, כי מעלה מיוחדת יש לארץ הטובה הזו, אשר ניתן לאכול בה לחם שלא במסכנות, ולא חסר בה דבר, אשר אפילו חלק מאבניה המה ברזל ואף ניתן לחצוב נחושת מהרריה.

ולאחר שכתבה התורה את כל המעלות הללו של הארץ הטובה והנפלאה הזו, מוסיפה התורה וכותבת שהתכלית שבארץ הטובה היא, שכאשר בני ישראל יזכו לישוב בה, הרי שיאכלו וישבעו ויברכו את ה' על הארץ הטובה והנפלאה הלזו שה' נתן להם.

אכן כל הלומד פסוקים אלו מתקשה מכמה פנים, ראשית, במה שהתורה משבחת 'אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכָּנָתָה תֹאכַל בָּהּ לֶחֶם', מהו אותו 'מסכנות' שלא יאכלו בה את הלחם, ומה באה התורה לשלול בדבריה אלו.

שנית, של פסוק זה בו נכתבו מעלות הארץ של יחס רב ודבר ואף היה באבניה ברזל ובהרים נחושת, לכאורה אינו במקומו הראוי, שכן בפסוקים אלו כתבה התורה את שבח הארץ ופירותיה אשר בעבורם יזכו ישראל לאכול לשובע נפש ולברך את ה' על הארץ הטובה, ומאיה ענין של להזכיר כי גם את ענין הברזל שימצאו באבניה והנחושת שישבחו מהרריה, אשר לכאורה אין מקומו במקום זה? העוסק בשבח הארץ ומזונה, וכפי שאל הזכירו כאן את האקלים הנפלא הקיים בארץ הטובה הזו משום שאינו שייך לשבח פירות הארץ, כך גם אין המקום להזכיר מעלות אלו של הארץ השייכים לברזל ונחושת שימצאו מאדמתה ובאבניה.

ושלישית יש להבין, מדוע התורה כותבת בהתפעלות מיוחדת בשבח הארץ שיש בה מחצבי ברזל ונחושת, כאשר לכאורה משמעות הדברים כי אין בה מחצבי כסף זהב והיהלומים, ולכאורה דבר זה נשמע כפי שמרמז כאן מחסרונה של הארץ, במיוחד ביחס לארץ החניניה עליה התפרש בפסוק (בראשית ב', י"א-י"ב): "...אֶרֶץ חֲנוּיָהּ אֲשֶׁר שָׁם הַזֶּה... שֶׁם הַבְּדִלָה וְאֶגֶן הַשָּׁהִם".

ובעצם שההבדל האנוש כבר עמדו הראשונים לבאר, וכפי שכתב הרשב"ם בשפת אור על הפסוק, הכותב: "לֹא אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכָּנָתָה תֹאכַל בָּהּ לֶחֶם", כלומר, לא תאכל פת חריבת כדרך יושביה, וישמכן, שהרי מלבד החטה ושעורה שהוא לחם יהיה גם גפן ותאנה ורימון וגו' ודבש תמרים שהם מתוקים". והיינו דבריו הפסוק הללו חוזרים על הנאמר בפסוק הקודם בשבח הארץ שגדלים בו שבעת המינים, ועל כך מוסיפה התורה וכותבת, כי מתוככי שבעת המינים הללו בהם נשתבחה ארץ הקודש, ניכר אהבת ה' לבניו, שלא זו בלבד שה' יספק לחם ברורה מרובה את צרכיהם והכרחיהם של מזון מחיטה לבני אדם ושעורה לבעלי חיים, אשר באופן זה יאלצו לאכול במסכנות, כמו עני ואביון, פת חרבה ויבשה, אלא ה' הוסיף לחם טבעי אחר ברכה מרובה שהתגלגל גם גפן תאנה ורימון ותמרים, כדי שימתק ויועיל לבניו ויבשרו, וזה מה שהתורה מוסיפה לכתוב בשבח הארץ 'לֹא תִחָסֵר לָךְ בָּהּ', שהיה לבניו כל מה שצריכיהם ויבשרו.

ובאמת שעיקר הדברים כבר מצאנו בקדמונים שנתקשו בשאלות אלו, וביארו בכמה אופנים, ועיקרם מבוסס על דרשת חז"ל בדברי הפסוק 'לֹא תִחָסֵר לָךְ בָּהּ', ודאיתא בברכות י"ז ב': "...וללמדך שאין ארץ ישראל חסרה כלום, שאמר... לא תִחָסֵר לָךְ בָּהּ", והיינו שבהמשך לנאמר למעלה כי בארץ הטובה הזו יגדלו כל שבעת המינים הקיימים אלו אינם לעיקר צרכי האדם ובמהותו ובתוספת פירות טובים להנאות בהם בני אדם, וכפי שנתבאר, עוד זאת מעלת הארץ הזו רבה, ולא יחסר בה דבר, ואפילו פלפלי הגדלים בארצות הרוחקות, ניתן יהיה לגדלם בארץ.

ובתוספת ביאר כתב הרמב"ן ורבינו בחיי שם, כי כוונת הפסוק לומר בשבח הארץ הטובה שיש יחס רב כל ממה שאדם נצרך לו, דהנה אמנם קיימות ארצות שיש בהם מרבצי כסף זהב ואבני חן, ויחד עם זאת, ברוב המקומות, ארצות אלו חסרות בדברים בסיסיים לקיום חיים תקינים ונאות מלבד מה שפעמים רבות חסר שם מזון בסיסי ומועיל, והתושבים מהם מיד, נמצא שתועלת המקומות הללו נעלם בצרכיהם, במיוחד שמתכות יקרות אלו אינם דברים חשובים באמת ואינן הכרחיות ונצרכות לחיי האדם. שונה מכך היא ארץ ישראל אשר יש בה ברזל ונחושת הנצרכים לקיום העולם, 'לפי שהם תשמישי הכלים ששמשתיים בהם ברוב... שהיה העדרם חסרון גדול בארץ' (רבינו בחיי), ועל האבנים הקיימות בה בשפע רב, ניתן לנותן בהם בתים חומות ומגדלים, 'לא כדרך מצרים וארצות רבות שהם שוכני בתי חומר ונעשים ליושביהם קברים' (לשון הרמב"ן), ועל כך משבחת התורה את הארץ הטובה בדברים המעולים והנצרכים שיש בה, אשר יש בה לספק את כל צרכי יושביה בשפע רב.

ידוע ומפורסם בהנהגת המדינות, כי ישנם מקומות שקיים בהם שפע רב ועצום של תוצרת חקלאית משובחת, אך בפועל תושבי מקום כמעט ואינם נהנים ממנה, שכן מורכבים מהם למכור את תוצרתם בכדי לרכוש דברים בסיסיים הדרושים לחייהם, וכגון לבגדים ולבשר ואף אפילו אבנים לבנות בתיהם ומתכות להכנת כליהם, לא כיוצא בזה באותה מידה ישנם גם איכרים ובעלי חוות, שברשותם שדות גדולים ורחבי ידים המוציאים יבול מבורך ועצום בכל שנה ושנה, ועם כל זאת נמצאים המה בעל בתי כחוסר, כי נאלצים למכור את כל יבולם עבור צרכי תשמישיהם לבושיהם ובנותיהם ואת צרכי יבולם ודומה.

נמצא כי שלימות של מקום אינו רק ברביע עצום של מים לשתייה והשקיה, גם לא בשפע של תוצרת חקלאית משובחת, ואין צורך לומר כי אין מחצבים מיוחדים של אבנים ומתכות מביא ליד שלימות, ובזאת שלא מרבצי כסף זהב ואבני חן, אשר כאמור אינם הכרחיים לכל לקיומה של עולם, שהשלימות של מקום היא רק כאשר יש בו את כל הצרכים הבסיסיים הנצרכים לקיומו, אף יש בו בחינה נעלה של שלימות, שאינו עתיד לסבול ממחסור מחמת הצורך למכור את תוצרתו, שכן אינו צריך למכורם ושקדם המה אצלו לאורך ימים שמשמשת בהם כדבריה מרובה. **ומעתה**, במאמר רבי חיים בן עטר זצ"ל (האור החיים הקדוש), בפירושו על (מסכת), כאשר התורה הקדושה רוצה ללמד את ישראל בשבח הארץ הטובה, פותחת בענין שפע מימיה אשר הוא הדבר החשוב והבסיסי ביותר לקיום של חיים ויכולת עיסוק בעבודת השדה, וממשיכה לשבח בשבעת המינים שקיימים בה בשפע, וכאמור מיניו אלו משלימים את צרכי המין של כולם, לאדם ובמה, כולל פירות וצמחים ומשובחים. ומוסיפה התורה לענין את מעלות הארץ הטובה הזו, אשר מלבד מה שניתן לאכול בה לשובע נפש יחד עם מיני מתיקה בפירות, ובעקבות כך הלחם הנאכל בה אינו במסכנות של אכילה יבשה כמו עני ואביון, ואף יחד עם פירות ומיני מתיקה, עוד משבחת התורה שלא חסר בה דבר אשר עבודה יאלצו למכור את התוצרת החקלאית, גם לא אבנים או ברזל ונחושת, ויש בה את כל מה שצורך לחיים תקינים, וכיון שכן, ישראל יזכו לאכול מהיבול הפורה והמוצלח של הארץ הטובה, לשבוע ממנו, ולברך את ה' על הארץ הנפלאה הזו שנתן להם.

שנים רבות תמהו כל המומחים כיצד יתכן הדבר שישנם הבדלים כה משמעותיים בין גרעיני חיטה לפי מקום גידולם, כאשר בשנים זרעו את אותו, ואף יתכן ושנים זרעו מאותם שקי ירעיים, ובשנים התבואה גדלה יפה,

לעילוי נשמת

מרת גיטל ליבא ע"ה בת הרב ירמיה זצ"ל

קליין

עברה את שנות הזעם וסבלה יסורים רבים באריכות ימיה המופלגת, ותמיד איתנה היתה באמונה ובקבלת דין שמים באהבה נלב"ע ז' מנחם אב תשפ"ד תנצב"ה

פרשת עקב תשפ"ה

גיליון
תשנ"ט

שנה ל"ט

כתב חידה

כמנין הטובה בשרתי עמדי,
אך בהם כאבי את הרע עשיתי.

כל הימים בידי שני רשעים נמסרתי,
ולא רק עקב תחינתי מושיע קיבלתי.

מהבטחה שקיבל מורישי זכיתי לישיבתי,
ומחמתה לבני הורשתי גדולתי זו שירשתי.

מ י א נ י ?

רמז: דמות מבין ה'מלכים' או ה'נביאים'!

ח י ל ו ק א ד ר ב נ

כתיב (דברים ט"ז): "וּבְאֶהְרֹן הַתֹּאנֵף ה' מֵאֵד לְהַשְׁמִידוֹ וְאֶתְפַּלֵּל גַּם בְּעַד אֶהְרֹן בְּעַת הַהוּא." ופירש"י: "לְהַשְׁמִידוֹ. זה כילוי בנים... וְאֶתְפַּלֵּל גַּם בְּעַד אֶהְרֹן. והועילה תפילתי לכפר מחצה, ומתו שנים ונשארו השנים". ומבואר, דסיבת מיתת נדב ואביהוא, היה בגלל כעס ה' על אהרן.

ע"י בפסוק (שם כ"ד ט"ז): "לֹא יִמְתּוּ אָבוֹת עַל בָּנִים וּבָנִים לֹא יִמְתּוּ עַל אָבוֹת אִישׁ בְּחֻטְאוֹ וַיִּמְתּוּ, וּפִירְשׁ"י שם: "לֹא יִמְתּוּ אָבוֹת עַל בָּנִים. בעדות בנים; ואם תאמר, בעיון בנים, כבר נאמר, אִישׁ בְּחֻטְאוֹ יִימָת. אבל מי שאינו איש, מכל בעיון אביו, אקנים מתים בעיון אבותם בידי שמים". ומבואר מדבריו, כי רק בנים קטנים מתים בחטא אבותיהם ולא בנים גדולים, וכיצד ביאר כי נדב ואביהוא שהיו גדולים, מתו מחמת כעס ה' על אהרן.

וצריך ביאור!!!

מדור זה נתרם לע"נ איסר יעקב בן מנחם מנדל וחנה בנה בת שמאי ז"ל

מענינא דסדרא

"זְכוּר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" (שמות כ' ח').

היכן בפרשתינו, מצינו מעשה או הנהגה בענין שבת, או שניתן ללמוד על דבר מענייני השבת וכוחה והלכותיה, או על הדרכים והצורות הראויות אל הכנתה?

מדור זה נתרם לזכות חוה בת חיה שרה

המשך: ורואים שדה חיטה מבורך לכל האופק אשר גבעוליו כפופים ממשקל השיבולים המלאות בגרעינים גדולים, ועם כל זאת, במקום אחד התבואה מזינה ומשביעה למשך שעות ארוכות, ואילו במקום אחר בה קיימת אותה תבואה במראה החיצוני, אך בפועל חסרה היא בכח ההשבעה, וזמן קצר לאחר סיום האכילה מרגישים שוב ברעב כאילו לא אכלו מאומה.

חקרנו בדקו ומצאו כי הקובע בכח התבואה הוא המינרלים הקיימים באדמה, שכאשר האדמה היא משובחת ויש בה חומרים עליו באותיות גדולות 'מעושר בוטימינים ומינרלים', לשכנע במעלת קניית מוצר זה אשר הינו טוב ומועיל, נעלמת תחושת השובע וחוזהו 'מעושר' להרגיש רעב. ואילו כאשר אוכלים חיטה חסרה בגדולה באוקראינה, בדרך כלל משביעה היא למשך שעות ארוכות, ויתרה ממנה היא החיטה הגדלה בארצות הברית שיש בה תוספת כח השבעה, ועל כולנה היא החיטה הגדלה בארץ ישראל, אשר כח השבעתה רב הוא מאוד.

ואכן כתוצאה ממסקנות אלו, נוהגים חקלאים רבים לאדמותיהם ב'זיבול' מתאים, על ידי שמפזרים עליה דשנים מיוחדים הכוללים את המינרלים החסרים, ועל ידי מוענק לאדמה המינרלים החסרים בה, ובאופן זה היבול משובח מזין ומשביע. ואילו במקומות אחרים שאינם משקיפים בתוצאות, לא עושים כמעט דבר, ולכן לא התוצאות הליני ניצב משנהו המגיע מאדמה שאין בה את המינרלים הנדרשים, ואין בו כמעט כל להשביע את אוכלו, אלא כעבור זמן קצר אוכלו ישוב להרגיש רעב. הלשון המתאים לנכונות בה את הלחם השני, הוא 'לחם מסכן', 'לחם עני'.

ולאור הדברים הללו ביאר הגאון ר' משה אליעזר רבינוביץ זצ"ל (ראש ישיבת 'מתיבתא קרן התורה' ורב קהילת 'תפארת שמעון' ליקווד יצ"ו), את סדר הפסוקים והכתוב בהם, שאחר שהתורה שיבחה את הארץ הטובה במימיה הרבים ובתבונה הטובה בשבעת המינים, מפרטת התורה כי מלבד עצם הדבר שיבול הארץ הטובה משובח במהרה ובכמותו, 'אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכָּנָתָה תֹאכַל בָּהּ לֶחֶם'. עוד מעלות רבה בהרכבו התזונתי שאינו לחם מסכן, אלא לחם טוב ועשיר במינרלים, וזאת מחמת שמעלת הארץ הטובה רב עד מאוד, 'לֹא תִחָסֵר לָךְ בָּהּ'. ולא חסר בה דבר, שיש בה גם את כל המינרלים הנדרשים לתזונה הטובה של תגובת השדה, 'אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִיךָ בְּרוּל וּמִהֲרִיָּה תִחַבֵּץ נַחֲשֹׁת' - יש בה ברזל ונחושת ושאר מינרלים, מלבד מה שיש בה גם מתכות אלו להכנת כלים שימושיים הנצרכים לאדם, וכיון שכן, 'וְאֶכְלָתָּ וְשִׁבְעָתָּ' - אכילת המזון הלזו מביא במהרה לירי שביעה, 'וּבִרְכַּת אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָךְ' - ועל כך נוכל לקיים את המצוה דאורייתא של 'ברכת המזון', לברך את ה' ולהודות לו על הארץ הטובה שנתן לנו, היכולת את כל הטובות הנצרכות לקיום חיים, ועל ידי החיים הטובים הללו בהם עוסקים בתורה ובקיום המצוות, ליכות לחיי נצח לעולם שכולו טוב ולנצח נצחים.

תשובה ל"חילוקא דרבנן"

ל פ ר ש ת ד ב ר י מ :

בתשובה לשאלה, בדברי רש"י (דברים א' א'), דלולא הטעם, שהיו ישראל יכולים לטעון כי יש להשיב על תוכחתו של משה, היה יכול משה לדבר אפילו עם חלק מישראל ולא עם כולם. והטעם שכינס את כולם, כדי שלא יהיה פתחון פה להשיב על דבריו, כיצד יש ליישב דבריו עם מה שפירש (שמות ל"ד ב'), דבכל סדר לימוד התורה היה מלמד משה לכל ישראל, ולא לחלק מהם. וא"כ אף לענין תוכחת משה לישראל, גם בלא טעם זה שלא יהיה לישראל פתחון פה כנגדו, היה ראוי כי משה ידבר עם כל העם.

בשאלה זו עמד הגור אריה (דברים שם), וביאר: "ואף על גב שכל התורה כולה לכל ישראל נאמרה, כמו שכתב רש"י בסוף פרשת כי תשא (שמות ל"ד ב')... ואם כן, מהיכא תיתי לן לומר שיהיה מוכיח צאתו, מכל מקום שאני הכא, כיון שכתב 'אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל', היה מקהיל את כל ישראל ביחד. לאפוקי 'סדר משנה', כך היה הסדר שהיו באים כל ישראל ללמוד, מיהא לא היו מחויבין לבוא, שאם לא היה להם פנאי לא היו צריכין לבוא. אבל כאן, היה מקהיל ישראל יחד, והוכיחם, מטעמא דמפרש ואזיל". והיינו, דבכל סדר לימוד התורה, בשלב הרביעי בו לימד משה 'לכל ישראל', לא היו ישראל חייבים לבוא וללמוד יחדיו, כי מי שלא היה לו פנאי באותה שעה, לא היה חייב לבוא, אלא למד את התורה לאחר מכן מפי אחרו או מפי בניו או מפי הזקנים. אך לענין אמירת התוכחה, משה רבינו עצמו הקהיל את כל ישראל יחדיו שביבאו וישמעו את דבריו. ולכן פירש", דהטעם שהקהיל משה את כל ישראל יחדיו, הוא משום שלא יחא לאף אחד מישראל פתחון פה להשיב על תוכחתו.

ל פ ר ש ת ו א ת ח נ נ :

בתשובה לשאלה, בדברי רש"י (דברים ג' כ"ד), כי משה ביקש מהקב"ה, דכיון שהראה למשה את מלחמת סיחון ועוג, שיראהו גם את מלחמת ל"א המלכים, כיצד יש ליישב דבריו עם מה שפירש (בראשית ל"ב י"א), כי יעקב אבינו חשש שנתמעטו זכויותיו על ידי החסידים והאמת שעשה עמו הקב"ה, ומבואר, כי זה שעשה הקב"ה חסד עם האדם, אינו סיבה וטעם לכך שעשה עמו חסידים נוספים, דאדרבה, מחמת ריבוי החסידים חיישינן טפי שמא יגרום החטא. ומדוע ביקש משה מהקב"ה, דכיון שעשה עמו חסד והראה לו מלחמת סיחון ועוג, יעשה עמו חסד נוסף גם בראיית מלחמת שאר המלכים.

בשאלה זו עמד הגור אריה (דברים שם), וכתב: "ואם תאמר, מאי סברא היה זאת, שבשיל שעשה לו טובה אחת יעשה לו טובות הרבה, ויעקב אמר, קטנתי מכל החסידים, שבשיל שעשה הקב"ה עמו טובות הרבה. יש לומר, הני מילי כשהם טובות מחולקות, כשעשה לו האחת אין לעשות אחרת. כמו שאמר יעקב, קטנתי מכל החסידים. אבל בענין אחד, לפי שמלחמות סיחון ועוג הוא מעין כבוש הארץ, שהרי גם ארץ סיחון ועוג ירשו ישראל כמו ארץ כנען, אחר שהתחיל להראותו יש לו לגמור, שכל דבר שיתחיל בו יש לגמורו. כדלפינן (תנחומא עקב ו') לענין מצוה, לא מצוה שאדם מתחיל ואומרים לו גמור. הכי נמי, כיון שהתחיל בה יש לגמורו". וכע"ז ביאר גם הדברי דוד' (שם): "הכא שאני, שאמר, שאתה אמרת (דברים ב' כ"ה), אֶחָל תֵּת פִּדְיָךְ, וכל שיש לו התחלה צריך להיות לו סוף, ומבקש אני שהסוף יהיה ל"א מלכים. והקב"ה לא נתכוין שם רק על ארץ עוג, שהוא יהיה הסוף, לא ל"א מלכים". והיינו, דמה דאמרין שיש לחשוש למיעוט זכויות כאשר הקב"ה עושה עם האדם טובות הרבה, היינו דווקא בטובות מחולקות ושונות זו מזו. אך כל שמדובר באותו הענין ובאותה הטובה, בזה אדרבה הקב"ה מסיים את אותה הטובה שהתחיל בה. ולכן כאן, שעשה הקב"ה טובה עם משה בכיבוש הארץ מפני סיחון ועוג, ביקש ממנו משה רבינו שייסיים עמו את אותה הטובה, ויראהו כיבוש שאר המלכים. אכן סיום הטובה מאת הקב"ה למשה, היה רק במלחמת עוג, ולא במלחמת שאר המלכים.

1. ותשו"ח להרב א. י. ויסברג שליט"א שציין לדבריו, ולעוד 'מראי מקומות' רבים.
2. לפנינו ברש"י שם אין כלום, וכנראה כוונתו לדברי הגמ' בתענית (א' ח'), דאיתא שם, כי ריש לקיש היה מסדר משנתו ארבעים פעמים, כנגד ארבעים יום שניתנה תורה.
3. דמיעוט רבים שנים, וכשנאמר 'דברים' הרי מיעוטם הוא שנים, ואות ה"א ד'הדברים' הוא עוד אחד, הרי כאן שלש, ותיבת 'אלה' בגימטריא שלשים ושש, הרי סך הכל יוצא ל"ט.

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, היכן בפרשתינו, מצינו מעשה או הנהגה בענין שבת, או שניתן ללמוד על דבר מענייני השבת וכוחה והלכותיה, או על הדרכים והצורות הראויות אל הכנתה.

הנה מצינו כמה לימודים והנהגות בענייני שבת הרמוזים בפרשתינו, וכדלהלן.

ל פ ר ש ת ד ב ר י מ :

א. משה רבינו תיקן קריאת התורה בשבת ושני וחמישי, ומחמת כן סיים את כל התורה בכל שנה, ורצה גם בשנת הארבעים ללמד את ישראל את כל התורה בעצמו, וכמו שנאמר (דברים א' א'-ג'): "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל עֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבַּר עֲרָבָה מִזֶּרֶם הַיַּרְדֵּן וּבֵין תְּפֵל וְלִבְנֵן וְחִצְרֵת וְדִי זָהָב... וַיְהִי בָּאָרְבָּעִים שָׁנָה בַּעֲשֵׂי עֶשֶׂר חֹדֶשׁ בָּאָחַד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ אֵלֶּכֶם", וביאר החת"ס בספרו 'תורת משה' שם: "יש לבאר, דאמר חז"ל (מגילה ז' ב'), תנא מיניה ארבעין זימנין דמי ליה כמנח בכיסיה (-למד ממנו ארבעים פעמים והיה דומה עליו כמי שמנח בכיסו), פירש"י פ"ק דמגילה, נגד ארבעים יום שניתנה תורה. והנה משה רבינו ע"ה תיקן קריאת התורה בכל שבת ושני וחמישי (רמב"ם הלכות תפילה פ"ב ה"א), ומסתמא השלים התורה בכל שנה ושנה עם כל ישראל מיום מתן תורה ואילך, שאז כבר היה כללות ופרטות בידו, ומצא זה ל"ט שנה כבר החזיר (-חזר על) התורה ל"ט פעמים. וזהו 'אֵלֶּה הַדְּבָרִים הוּא ל"ט, כמו שאמר חז"ל ריש פרק הזורק (שבת צ"ז ב'), 'דברים', 'הדברים', 'אלה הדברים', ל"ט. לומר, שכבר ל"ט פעמים החזיר התורה עם כל ישראל. ועתה, וַיְהִי בָּאָרְבָּעִים שָׁנָה בַּעֲשֵׂי עֶשֶׂר חֹדֶשׁ בָּאָחַד לַחֹדֶשׁ, אע"פ" שערדין לא הגיע זמן לגמור התורה עד תקופת השנה של מתן תורה שהוא בחדש השלישי, מ"ה הואיל משה באר קודם זמנו, משום שידע שיסתלק מן העולם ורוצה היה שילמדו ארבעים זימנין מפי עצמו".

ב. יהושע העמיד את החמה בזמן מלחמתו עם המלכים, כדי שלא יחללו ישראל את השבת, וכמו שנאמר (שם ב' כ"ה): "הַיּוֹם הַזֶּה אֶחָל תֵּת פִּדְיָךְ וַיִּקְרָא עַל פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֵךְ וַיִּרְגְּזוּ וַיְחַלּוּ מִפְּנֵיךְ, ופירש"י: "תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם. למד שעמדה חמה למשה ביום מלחמת עוג, ונודע הדבר תחת כל השמים". ואיתא ב'פרקי דרבי אליעזר' (פנ"א): "שבעה מופתיים נעשו בעולם שלא נראו כמותם... המופת הששי, מיום שנבראו שמים וארץ, השמש והירח והכוכבים וכל המלות היו עולין להאיר על הארץ ואינו מערערין זה עם זה, עד שבא יהושע ועשה מלחמתו של ישראל, והגיע ערב שבת, וראה בצרתו של ישראל שלא יחללו את השבת, ועוד שראו חרטומי גוים כובשים במזלות לבוא על ישראל. מה עשה יהושע, פשט ידו לאור השמש ולאור הירח, והזכיר עליהם את השם, ועמד לאחד במקומם ששה ושלשים שעות עד מוצאי שבת". שנאמר (יהושע י' י"ג), וַיֵּדֶם הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּרְחַק עֹמֶד עַד יָקָם גֹּי אִיִּבּוֹ הֲלֹא הִיא כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיְשׁוּר וַיַּעֲמֵד הַשֶּׁמֶשׁ בְּחִצֵּי הַשָּׁמַיִם וְלֹא אָץ לָבוֹא כַּיּוֹם תָּמִיד. וראו כל מלכי הארץ ותמנהו, שלא היה כמוהו מיום שנברא העולם...".

ל פ ר ש ת ו א ת ח נ נ :

א. משה רבינו התפלל תקט"ו תפילות להיכנס לארץ ישראל, רק בימות החול, אך לא התפלל על כך בשבת, וכמו שנאמר (דברים ג' כ"ג): "וְאֶתְּחַנֵּן אֵל ה' בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר", וביאר הפני יהושע⁵ (ברכות ל"ב א'): "...והיינו לפי מאי דאיתא במדרש ובפרש"י בחומש, בפרשת וַתִּתְחַנֵּן אֵל ה' בְּעֵת הַהוּא, פירש"י, לאמר שכבש ארץ סיחון ועוג אמר, דימיתי שמא הותר הנדר... נחשב דלפי"ו מאותו יום ואילך היה פתחון פה למשה להתפלל ולומר שמא הותר הנדר, ודיבור זה בכל פרשה זו היה בט"ו באב, כדאיתא בפרק יש נוחלין (ב"ב קכ"א א'), דהיינו ביום שכול בו מתי מדבר... וא"כ צא וחשוב מן ה"א באב עד ז', באדר, יום שמת בו משה, כשתחשוב להחדשים על הסדר דמלא אחד ואחד חסר, עולה מאתיים יום. דהיינו, ארבעה מלאים ושלושה חסרים, ועוד שבעה ימים. ואם היה מתפלל משה בכל אותן ימים שלש תפלות בכל יום, היה ת"ר תפלות. רק שידוע, שבשבת אין

4. וראה בגמ' (ע"ז כ"ה א') כמה דעות, במשך השעות שבהן עמדה החמה ליהושע, ועיינו בביאור המהרש"א שם, מדוע הוצרך להעמיד החמה בכל השעות הללו, הרי לצורך שלא יחללו את השבת די בכמה שעות בלבד.
5. בעצם דברי הפרקי דרבי אליעזר' שהוצרך יהושע להעמדת החמה כדי שלא יחללו ישראל את השבת, ביאר המהרש"א שם, דאף שמלחמה זו היתה מלחמת חובה שהותרה בשבת, מ"מ בתחילתה לא היתה מלחמת חובה, כיון שלא באו במלחמה זו לכבוש את

היחיד ושואל צרכיו. וא"כ כשתסיר כ"ח שבתות שהיו באותן ימים של מאתיים יום, נשאר קע"ב ימים, ג' תפלות בכל יום הרי תקי". אמנם שתפלת ט"ו בעצמו, כיון שלא היה הדיבור מתייחד עם משה אלא ביום ולא בלילה, א"כ באותו יום ט"ו לא היה מתפלל כי אם שתי תפלות, הרי לך חשבון מכון שתקט"ו תפילות התפלל משה מאותו יום ט"ו באב עד יום מותו שהוא ז' באדר שמת בו בשעת מנחה כדאיתא במדרש, כן נראה לי נכון".

ב. התורה ציוותה בעשרת הדברות על שמירת השבת, וכמו שנאמר (שם ה' י"ב-ט"ו): "שְׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹקֶיךָ. שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעִשְׂתָּ כָּל מְלָאכָתְךָ. וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹקֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אֹתָהּ וּבִנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל הַבְּהֵמָה וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ. וַזְכֹּר תָּעֵי כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ ה' אֱלֹקֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבְיָד עֲזָוָה וְנָטִיחָה עַל כֶּן צִוָּה ה' אֱלֹקֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת".

ג. ציווי (דברים שם י"ב) שְׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ האמור בדברות אחרונות שבפרשתינו, נאמר בדיבור אחד, יחד עם הציווי (שמות כ' ח'): "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" האמור בדברות ראשונות, וכמו דאיתא בגמ' (ר"ה כ"ז א'): "והנתיא, זָכוֹר וְשְׁמֹר בדיבור אחד נאמר, מה שאין הפה יכולה לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע".

ד. נשים חייבות בכל מצוות השבת, מחמת היקף 'זָכוֹר' לְשְׁמֹר, למרות שהשבת תלויה בזמן, וכמו דאיתא בגמ' (ברכות כ' ב'): "אמר רב אדא בר אהבה, נשים חייבות בקידוש היום, דבר תורה. אמאי, מצות עשה שהזמן גרמא הוא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות... אלא אמר רבא, אמר קרא, 'זָכוֹר' וְשְׁמֹר'. כל שישנו בשמירה (-באיסור מלאכה), ישנו בזכירה. והני נשי, הואיל ואיתנהו בשמירה (-משום ד'שְׁמֹר' הוא 'לאו', ונשים חייבות בכל הלאוין אף שהזמן גרמא), איתנהו בזכירה".

ה. עונשי הגנהום שובתין בשבת, וכמו שביאר 'על הטורים' (שם י"ב): "שְׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת. ראשי תיבות 'ש'אה', וסופי תיבות 'ר'תם'. לומר לך, הדנונין בשאה וגחיל רתם נוחין בשבת (סנהדרין ס"ה ב')".

ו. צריך אדם להמתין ולחכות מבעוד יום לכניסת השבת, וכמו שביאר ה'חזקוני' (שם): "שְׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת. לשון (בראשית ל"ד י"א) וַאֲבִינִי שָׁמַר אֶת הַדְּבָר, המתן מבעוד יום מתי תבוא שבת לקדשו. כד' ינאי (שבת קי"ט א'), שהיה מתעטף ואומר, בואי כלה בואי כלה".

ז. צריך אדם להקדים את מה שעתידי לעשות בשבת ולעשותו מערב שבת, וכמו דאיתא ב'מדרש תנאים' (שם ה' י"ד, וכע"ז) איתא במדרש משנת רבי אליעזר פרשה כ', עמ' (373): "וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹקֶיךָ. למה נאמר, לומר לך, מה הקב"ה הקדים מה שהיה עתיד לעשות בשבת ועשאו מערב שבת, אף אתה הקדם מה שאתה עתיד לעשות בשבת ועשאו מערב שבת".

ח. כל המקיים את השבת נחשב כאילו עשה את השבת, וכל המחלל את השבת כאילו עבר על כל מצות שבתורה, וכמו דאיתא ב'מדרש תנאים' (שם ט"ו): "עַל כֵּן צִוָּה ה' אֱלֹקֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת. הא כל המקיים את השבת מעלין עליו כאילו עשה את השבת, וכל המחלל את השבת אין לו מחילה לעולם, וכאילו עבר על כל מצות שבתורה".

ט. כל מקום שכתוב בתורה 'שְׁמֹר', מוטל על בית דין לעשות שמירה וסייג, וכמו שביאר בשו"ת 'צנפת פענח' (סי' ר"ט, וכן בשו"ת 'צנפת פענח החדשות' ח"א סי' כ"א), דדין תקיעות שהיו תוקעין בערב שבת כמבואר בגמ' (שבת ל"ה ב') הוא רק בערב שבת ולא בערב יו"ט, משום שתקיעות אלו הם תקנת בי"ד מכה דין שְׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ, שהוא דין על בי"ד לעשות שמירה וסייג לשמירת שבת. מה שאין כן לגבי יום טוב, שלא נאמר בו 'שמור', לא תקנו תקיעות בערב יו"ט.

1. ארץ ישראל אלא רק להציל את יושבי גבעון כמפורש בפסוקים שם. ולכן רצה יהושע להעמיד את החמה, כדי למנוע חילול שבת מישראל. ותשו"ח להרה"ג ש. כהן שליט"א שציין לכל זה.
2. ותשו"ח להרב א. י. ויסברג שליט"א שציין לדבריו ולעוד 'מראי מקומות' רבים.
3. ובגמ' (סנהדרין נ"ו ב') דרשו האי קרא, כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹקֶיךָ, במרה.
4. ותשו"ח לידידינו הרה"ג ש. כהן שליט"א שציין לדבריו.